

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

AL X-LEA CONGRES INTERNAȚIONAL AL SOCIETĂȚII DE STUDII KANTIENE DE LIMBĂ FRANCEZĂ

KANT: TEOLOGIE ȘI RELIGIE

(Luxemburg, 5–8 octombrie 2011)

RODICA CROITORU

Odată la doi ani au loc lucrările asociației SEKLF (Societății de Studii Kantiene de Limbă Franceză) într-o țară francofonă sau susținătoare a francofoniei. În anul în curs profesorul Robert Theis a ales să își folosească talentul organizatoric și capacitatea de a atrage fonduri pentru a organiza cel de-al X-lea Congres la Universitatea din Luxemburg (capacități pe care le-a mai folosit și dezvoltat prin organizarea celui de-al VI-lea Congres al SEKLF în anul 2003, asupra „Surselor filosofiei kantiene din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea”). Congresul s-a desfășurat sub înaltul patronaj al ambasadorului Franței în Luxemburg, fiind susținut de Universitatea din Luxemburg, IPSE, Fondul Național de Cercetare din Luxemburg, și a avut drept comitet științific pe: Jean Ferrari, Sophie Grapotte, Dietmar Heidemann, Mai Lequan, François Marty, Evangelos Moutsopoulos, Claude Piché, Ingeborg Schüßler, Ricardo Terra, Robert Theis. El s-a bucurat de participarea unui număr de aproximativ 50 de comunicanți (dintre cei 65 care au trimis anterior rezumate ale comunicărilor) și aproximativ a unui număr de 20 de auditori non-comunicanți (dintre care partea cea mai mare au constituit-o doctoranzii, pentru care în ultima zi a Congresului s-a organizat un „atelier”). Comunicările au înscris problematica religioasă tratată de Kant într-o arie extinsă, de la sursele sale teoretice, practice și estetice, filiația istorică la problematica teologică (abordată într-o măsură mai mică).

Lucrările, care au avut loc la Centrul cultural al Abației Neumünster, au fost deschise de prof. Rolf Tarrach, rectorul Universității din Luxemburg, care a făcut o scurtă prezentare a celor două elemente ale Congresului: Kant și religia. A urmat cuvântul introductiv al organizatorului Congresului (care a evidențiat contribuția colaboratorilor dintre membrii Universității Luxemburg, ca și ai SEKLF), urmat de

Cercetări filosofico-psiologice, anul III, nr. 2, p. 133–136, București, 2011

cuvântul președintelui SEKLF, prof. Jean Ferrari (care a evidențiat implicarea Universității din Luxemburg în susținerea SEKLF, de când era doar Centru Universitar în anul 2003).

Conferințe plenare. Jean Ferrari (Univ. Burgundia) în conferința inaugurală „Teologie transcendentă și religie a rațiunii” s-a referit la felul în care teologia transcendentă se deschide spre teologia morală, începând cu „Prelegerile de metafizică” și sfârșind cu „Opus postumum”, în care conceptul de Dumnezeu apare ca o împlinire a întregii sale întreprinderi. Laurent Gallois (Facultatea de iezuiți din Paris) a ținut a doua conferință plenară, „De la doctrina virtuții la religie: înrădăcinarea critică a unei treceri”; el a marcat trecerea de la *datoriile juridice*, care scot în evidență umanitatea din propria noastră persoană, la *datoriile virtuții*, care pun în față scopul umanității în propria noastră persoană, și de la ele la *datoriile religioase*, care prezintă triumful principiului bun asupra celui rău. A treia conferință plenară a fost susținută de Giovanni Ferretti (Univ. Macerata), intitulată „Ontologie și teologie la Kant”, în care s-au expus sursele ontologice ale teologiei kantiene, pe baza lucrării sale publicate recent. Ultima conferință plenară a fost cea a lui Günter Zöllner (Univ. Ludwig-Max., München), „Religia doar în limitele rațiunii ca tratat teologico-politic”. El a făcut o paralelă între *teologia biblică*, bazată pe revelație și texte cu valoare istorică, și *teologia filosofică*, întemeiată pe facultatea rațiunii.

Comunicări în secții. Dintre secțiunile desfășurate în paralel în trei locații ale aceleiași abații, vom selecta comunicări din toate subtemele, în ordinea în care au fost prezentate. Claude Piché (Univ. Montreal), în „Spațiul unei virgule. Mendelssohn și Kant asupra dovezilor existenței lui Dumnezeu” s-a referit la interrelația expresă dintre argumentul cosmologic și argumentul ontologic expusă în prima *Critică*, de care Mendelssohn nu a ținut seama patru ani mai târziu în lucrarea sa asupra argumentelor existenței lui Dumnezeu. Sophie Grapotte (SEKLF) în „Conceptul de *ens realissimum* în idealul transcendent: persistența unui concept dogmatic în sânul criticismului?” și-a propus să explice procedeul care duce la elaborarea conceptului de *ens realissimum* și să clarifice sursele acestui procedeu, pentru a stabili că numai *omnitudo realitatis* este cea pe care rațiunea este îndreptățită să o presupună din perspectivă critică. Paulo Jesus (Univ. Lisabona) în comunicarea „Psiho-logica ipotezei-Dumnezeu sau necesitatea unei posibilități” evidențiază noutatea teologiei minimaliste a criticismului, și anume că „Dumnezeu este cu necesitate posibil” și că ideea existenței sale este calitativ superioară celei asupra non-existenței sale. Ingeborg Schübler (Univ. Lausanne) în comunicarea „Religiile revelate și religia rațională. Unele reflecții plecând de la Kant” a arătat că pentru Kant, reducerea religiei revelate (creștine) la credința practico-rațională nu înseamnă o „degradare”, ci „recunoașterea” conținutului său moral fructuos. Totuși, această reducere riscă să facă superfluă religia ca atare și să ducă la dispariția sa, în măsura în care nu morala rațională, ci revelația divinității în cuvântul sacru și supunerea față de acesta constituie esența religiei ca atare. E. Moutsopoulos (Academia din Atena) în „Victoria binelui asupra răului în limitele religiei conform

lui Kant” a susținut că între cele două se stabilește un climat, care va contribui la formarea și dezvoltarea conștiinței intersubiective de a acționa conform principiului binelui. François Marty (Facultatea de iezuiți, Paris) a conferențiat despre „Dumnezeu, lume și om în *Opus postumum*. Conceptul cosmic de filozofie”; el a arătat cum se regăsește conceptul cosmic de filozofie (*Weltbegriff der Philosophie*) tratat în prima *Critică* în *Opus postumum*, care este rezultatul ultimilor săi ani de muncă, respectiv 1798-1804. Ricardo Terra (Univ. São Paulo) în comunicarea „Locul sistematic al *Religiei* conform conceptelor cosmic și scolastic de filozofie” a arătat că în timp ce în cadrul conceptului cosmic sunt puse cele patru întrebări fundamentale (Ce pot să știu? Ce trebuie să fac? Ce îmi este permis să sper? Ce este omul?, în cadrul conceptului scolastic de filozofie sunt ordonate cunoștințele și se valorifică conexiunile lor sistematice. Didier Hurson (Univ. Lyon 3) în „Inerența lui Dumnezeu la Kant” l-a tratat pe Dumnezeu ca pe un postulat dinamic, ca pe o idee regulativă, dar totodată ca prezență în ființa umană în calitate de arhetip într-o realizare infinită. Lukas K. Sosoe (Univ. Luxemburg) în „«Golgotha, vino și așa-ză-te în dreapta mea». Kant. Hamann, Mendelssohn” a considerat că gândirea teologică sau religioasă a fiecăruia dintre cei trei filosofi se poate integra în cele ale celorlalți. Margit Ruffing (Univ. Johannes Gutenberg, Mainz) în comunicarea „Îmi este permis, de fapt, să sper?” a arătat că dacă la Kant prezența legii morale în conștiința umană (*Bewusstsein*) este însoțită de respect, iar ideea de bine suveran este însoțită de speranță, atunci filosofia kantiană a religiei vizează aspecte ale unei antropologii filosofice.

Prezența românească. Ca de obicei într-o măsură mai mică decât cea anunțată în program, cercetarea kantiană românească s-a manifestat prin două prezențe din țară și două de peste hotare. Rodica Croitoru (Academia română, Institutul de Filosofie și Psihologie) a susținut „Apariția *Religiei doar în limitele rațiunii* din a patra antinomie a rațiunii pure”; s-a arătat că ființa primă și-a făcut intrarea în filosofia transcendentală prin eforturile realizate de rațiune de a unifica activitatea intelectului. Aceasta începe cu gândirea conceptului de unitate absolută a subiectului gânditor, care atrage corespondentul său exterior de unitate, divizat în necondiționatul absolut într-o serie de condiții date și în conceptul rațional suprem de ființă a tuturor ființelor. Rezultă că prin ideea de ființă absolut necesară Kant a soluționat trei probleme: cea cognitivă, pentru care el a oferit fundamentul transcendental al fenomenologiei sale a cunoașterii, după care prin fundamentul transcendental al unei viitoare religii concepute „doar în limitele rațiunii” s-au oferit alte două soluții care se întrepătrund, datorită ideii de legiferator moral din afara omului, idee care trebuie să orienteze comportamentul său moral și religios. Adrian Niță (Univ. Craiova) în „Existență și necesitate: argumentul ontologic la Kant și Leibniz” a expus respingerea de către Kant a variantei clasice a argumentului ontologic (susținut de Anselm, Descartes și Leibniz), examinând dacă critica sa a atins miezul argumentării leibnizeene. S-au prezentat principalele idei ale lui Leibniz asupra argumentului ontologic, critica kantiană a argumentului ontologic și unele elemente

de interpretare a acestei critici. Tinca Prunea-Bretonnet, doctor din acest an al Univ. Sorbonna, profesoară la Lyon, s-a ocupat de eseul *Visurile unui vizionar interpretate prin visurile metafizicii*, aducând o lumină nouă asupra semnificației și rolului elementului religios la Kant. În secolul al XIX-lea, în urma publicării parțiale a *Prelegerilor de metafizică* (cursul de psihologie Pölitz) și a polemicii care i-a urmat, s-a ajuns la reevaluarea metafizicii lui Kant, plecând de la tezele expuse în manuscrise; respectiv a început să se renunțe la ipoteza misticismului kantian și să se scoată în evidență convingerile sale morale și religioase profunde. Claudia-Cristina Șerban, doctorandă a Univ. Sorbonna, a prezentat „Ontoteologia posibilului: Kant critic al lui Leibniz”; ea s-a concentrat asupra criticii argumentului ontologic din *Dialectica transcendentă*, unde ținta polemică este îndreptată către Leibniz. S-a demonstrat că respingerea kantiană vizează „completarea dovezii” leibnizeene, care constă dintr-o demonstrație (sau cunoaștere *a priori*) a posibilității ființei necesare. Astfel, dacă în *Beweisgrund* Kant se mai gândea să contribuie la ontoteologia posibilului, la teologia rațională, în filosofia critică este condamnată orice pretenție de cunoaștere a unei posibilități reale fără a considera forma experienței și totodată condițiile sensibile prin care ne este dat un obiect.

Divertisment. Prima zi a Congresului SEKLF s-a încheiat cu o recepție oferită de decanul Facultății de Litere, a doua zi cu un „vin de onoare” oferit de administrația orașului Luxemburg, iar în după amiaza ultimei zile a fost organizată o promenadă pietonală ghidată prin orașul vechi, după care s-a organizat (contra cost) o cină festivă la Restaurantul Castelului de la Schengen, care este situat la 50 km. de capitală.

În cadrul Adunării generale a Societății de Studii Kantiene de Limbă Franceză s-a stabilit ca următorul Congres al SEKLF să aibă loc în prima săptămână a anului 2013 la Salvador de Bahia, oraș turistic și capitală a statului Bahia din Brazilia; tema congresului va fi „rațiunea practică”.

**SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ „150 DE ANI
DE LA ÎNTEMEIEREA ASOCIAȚIUNII ASTRA
ASOCIAȚIUNEA TRANSILVANĂ
PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ȘI CULTURA
POPORULUI ROMÂN (1861–2011)”**

(București, 25 octombrie 2011)

MIHAI POPA

Organizată de Academia Română și Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Poporului Român, Sesiunea științifică jubiliară a fost deschisă de către Acad. Alexandru Surdu, președintele Secției de filosofie, teologie, psihologie și pedagogie. Au participat, din partea Academiei Române, acad. Dan Berindei, vicepreședinte, acad. Ionel Valentin Vlad, vicepreședinte, pr. prof. Mircea Păcurariu, membru de onoare al Academiei Române, care au avut și comunicări științifice, academicieni, reprezentanți ai cultelor, profesori universitari, reprezentanți ai guvernului, un public numeros, cercetători, studenți, elevi, oameni de cultură ș.a.

În programul sesiunii de comunicări au mai luat cuvântul: prof. Dumitru Acu, președintele Asociațiunii Transilvane Astra, Î.P.S. Laurențiu Streza, Arhiepiscopul Sibiului și mitropolit al Ardealului, P.S. Mihai Frățilă, episcop vicar greco-catolic de București, lector dr. Silviu Borș, directorul Bibliotecii Astra din Sibiu, dr. Valeriu Olaru, directorul Complexului Național Muzeal Astra, prof. Aurel Papari, rectorul Universității „Andrei Țaguna” din Constanța.

Cuvântul domnului acad. Dan Berindei a subliniat condițiile istorice și culturale ale înființării ASTRA, ca și semnificația spirituală a Asociației pentru românii din Transilvania. Majoritatea vorbitorilor au evidențiat aspecte mai puțin cunoscute din istoria fundației transilvănene, contribuția reprezentanților săi, începând cu primul președinte-fondator, mitropolitul Andrei Țaguna, continuând cu ceilalți membri de marcă, personalități ale clerului, oameni de cultură sau oameni politici, academicieni ș.a. Î.P.S. Laurențiu Streza a evocat personalitatea lui Andrei Țaguna și contribuția sa la înființarea Asociațiunii ASTRA, iar P.S. Mihai Frățilă, rolul jucat de mitropolitul Alexandru Sterca Țuluțiu în conducerea forului transilvănean încă din perioada de început.

Fiecare comunicare a completat prezentarea ASTRA prin evocarea diferitelor perioade sau evenimente istorice, culturale, economice sau politice, multe dintre acestea mai puțin cunoscute publicului. Majoritatea au insistat asupra rolului jucat de fundația transilvăneană în trezirea conștiinței naționale a românilor, ca și în recunoaș-

terea, într-o formă sau alta, a forței reprezentate de aceștia în viața economică și culturală a Transilvaniei. Asociațiunea transilvană a avut, pe tot parcursul activității membrilor săi, un rol eminent cultural (acad. Ionel-Valentin Vlad), lucru care a permis difuzarea ideii naționale, îmbrățișate cu mare entuziasm de toți românii. Ideea înființării sale, la început ca Societate culturală, i-a aparținut lui Avram Iancu, împreună cu Axente Sever și Simion Bărnuțiu, încă din 1852. Sub auspiciul mai bune, ideea a fost îmbrățișată și pusă în practică la 1861, prin contribuția lui George Barițiu, Iacob și Andrei Mureșanu, Ioan Pușcariu, Sterca-Șuluțiu, Paul Văsici. „S-a remarcat în mod special însă Mitropolitul Andrei Șaguna, una dintre cele mai elevate personalități ale românilor. El a avut și un rol deosebit în sprijinirea Revoluției de la 1848”. Una dintre misiunile asumate de Andrei Șaguna, a subliniat acad. Alexandru Surdu, a fost aceea de a sprijini învățământul românesc de toate gradele, fapt pentru care a impus în Sinodul din 1850 „ca toți protopopii ortodocși să fie și inspectori școlari și, ca toți seminariștii, înainte de a se preoți, să primească instrucția pedagogică și să aibă obligația de a fi învățători în școlile parohiale ale fiecărei biserici ortodoxe”.

De-a lungul întregii manifestări, acad. Alexandru Surdu, care a prezentat pe fiecare participant, fiind, într-un fel, moderatorul acestor discuții și luări de cuvânt, a intervenit pentru a sublinia unele momente din zbuciumata istorie a Asociațiunii ASTRA. În cuvântul domniei sale, acad. Al. Surdu a subliniat contribuțiile mai vechi sau recente ale reprezentanților ASTREI pentru recuperarea patrimoniului material al diferitelor despărțăminte, clădiri, fonduri de carte etc., multe dintre acestea aflate într-un proces indefinit și prelungit de retrocedare. Au fost prezentate și două lucrări dedicate evenimentului jubiliar: Alexandru Surdu, *A sufletului românesc cinstire*, București, Editura Renaissance, 2011, și Victor V. Grecu, *Astra – vocația perenității românilor*, București, Editura Academiei Române, 2011.

Un cuvânt special au avut majoritatea vorbitorilor despre rolul mitropolitului Andrei Șaguna în unirea tuturor românilor ardeleni și păstrarea patrimoniului cultural creat de-a lungul generațiilor de cărturarii provinciei transilvane. Credem că o bună încheiere pentru această scurtă prezentare este un fragment din lucrarea acad. Al. Surdu, relevant pentru rolul esențial al personalității mitropolitului Andrei Șaguna:

„Este vremea în care Bunul Dumnezeu s-a îndurat, după atâtea suferințe, să-l trimită aici pe Mântuitorul credinței noastre, pe Mitropolitul Andrei Șaguna, pe salvatorul românității din Imperiul Austriac.

Cu crucea într-o mână și cu cartea în alta, vrednicul slujitor al Bisericii, după multe lupte, cu înfrângeri repetate, dar și cu victorii, a reușit marea minune de a-i uni pe români și de a-i conduce, pe drumuri numai de el știute, spre izbândă, în fața unor forțe străine copleșitoare, cu jertfe, firește, dar și cu mari speranțe și bucurii. A reușit să ridice, sub oblăduirea sa, peste cincizeci de biserici, o parte dintre ele, cele de «piatră», păstrându-se până astăzi în zona Hunedoarei, Sibiului și Făgărașului. Dar tot în vremea lui au fost construite și case parohiale pentru preoții cărora le-a hărăzit o altă soartă. A înființat opt sute de școli satești, tot în preajma bisericilor, încetățenindu-se de atunci termenul de „dascăl” (slujitor bisericesc) și pentru învățător”.